

ALFÖLD.

A SZEGEDI EGYETEM KÜLFÖLDI KAPCSOLATAI.¹⁾

Az egyetem kettős célja: a tanítás és kutatás. Szokásos ugyan a tanító és kutató egyéniségeket, a „jó tanárt” és a „nagy tudóst” egymással szembe állítani; gyakran beszélnek a két hivatás érdekeinek ütközéséről, de mindemellett bizonyos az, hogy általában az a tanár tud valódi nevelő hatást gyakorolni tanítványaira, ki tárgya ismertetéséhez hozzá tudja és hozzá szokta fűzni a kitermelődött aktuális kérdések feltárását és ezáltal kutatásra is ösztökélni tud.

Az egyetemi oktatásnak ebből a kettősségből adódik, hogy az egyetemi intézeteket mindkét célnak megfelelően kell felépíteni és berendezni. Amíg az ú. n. szellemi tudományi szakok műveléséhez csak jól felszerelt könyvtárak, csendes munkahelyek szükségesek, a természettudományi és orvosi képzést végző intézetekben gondoskodni kell arról, hogy ne csak a tanárnak és a tudományos személyzetnek legyen módjában dolgozni, kutatni, hanem a hallgatóknak is alkalmat kell nyújtani arra, hogy bizonyos alapvető jelentőségű kísérleteket sajátkezüleg megismételjenek, a használatos módszerek megismerése mellett kritikájukat kifejlesszék és közülük legalább egyesek önálló kutatásra alkalmasakká váljanak. Az angol orvosi iskola például oly módon igyekszik vezetni a kezdőket, hogy azok mintegy újra fedezzék fel önálló kísérleteikben a fontosabb alaptörvényeket. Mindebből következik az, hogy új intézetek, nevezetesen természettudományi és orvosi intézetek felállításánál a várható hallgatók számának megfelelően dolgozó helyekről kell gondoskodni. A gyakorlati órák közvetlensége lehetővé teszi, hogy a tanár hallgatóit közelebbről megismerje, a dolgozó, gondolkozó, kísérletező hajlamú egyéneket és nem azokat, akik csupán rövid időre memorizálni tudnak, a többi közül kiemelve és maga mellé állítsa. A tanárnak elsőrendű érdeke, hogy méltó munkatársai és segédeiről legyenek. E nélkül sem a tanító, sem a kutató munkássága nem haladhat zökkenők nélkül.

A nagyközönség soraiban meg van a hajlandóság arra, hogy az egyetemnek csak a tanítói működéséről vegyen tudomást, mert ez az, ami a klinikai betegápoláson kívül számára nap-nap után észlelhetővé válik. Akik véleményüket hamarosan szokták megalkotni, hajlandók sok esetben igen előnyösnek látni az egyetemi tanárok helyzetét, időbeli elfoglaltságukat illetőleg. Ez a téves felfogás csak azoknál alakulhatott ki és alakulhat ki, akik az egyetemen folyó kutató munka feladatairól, természetéről, módszereiről, eredményeinek értékesítéséről és egyéb ezzel összefüggő kérdésekről hiteles tájékozással nem bírnak. Ez a kutató munkásság csendben folyik, a szerzők eredményeiket legtöbbször külföldi, idegen nyelvű, nemzetközi szaklapokban közlik, melyek a világ minden részében dolgozó szakemberekhez egyformán eljuttatják az újabb ismereteket és azok igazolását lehetővé teszik. Az egyetemről azt lehet mondani tehát, hogy eltekintve a tanítás munkájától és azon szaktárgyak művelésétől, melyek főleg, vagy kizárólag nemzeti vonatkozásúak, az egész világ számára dolgozik, nemzetközi kapcsolatait használja fel az új ismeretek kicserélésére és minden egyetem értékmérője kifelé épen ezért nem a tanítói, hanem a falai

¹⁾ Részlet a m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem zárkölételteli ünnepi közgyűlésén tartott előadásból.

között zajtalanul folyó következetes kutató munkásság intenzitásában és eredményességében van megadva. Szóltak akadni emberek, akik azt mondják, hogy minek erőltetni ezt a fáradságos, költséges, sok csalódással megtűzdelt és ritka örömmel-diadallal ékesített munkásságot, amikor a kutatások eredményei amúgy is közkinccsé válnak. Eltekintve attól, hogy ez a munkásság javarészt belső ösztönzésből származik és közvetlen haszonra való törekvés nélkül végzik azok, kik ennek a célnak szentelik életüket, nem szabad elfelejteni azt, hogy a kutató munkásság, ha eredményes, értéke sokszor felülmúlja a ráfordított összeg nagyságát, mert a nemzetek társadalmában igaz megbecsülésre csak az a nemzet számíthat, amely a közös épület felemeléséhez valami értékkel hozzájárul, amelyik az igazolt ismeretek számát a maga erejéből gyarapítani képes. A termelő-kutató munka különösen kis nemzetek számára a leghatásosabb propaganda-eszközök közé tartozik.

Az egyetemek tehát, különösen olyan országokban, amelyekben külön kutató intézetek nincsenek, munkájuknak épen azon része által képviselik nemzetüket a nemzetközi fórumokon, mely a hazai közönség szélesebb rétegei számára javarészt ismeretlen marad.

Ha a F. J. Tudományegyetem külföldi kapcsolataira gondolunk, mindennek-előtt meg kell állapítanunk azt, hogy a történelmi események ezeket a kapcsolatokat hosszú időre felfüggesztették. Az egyetem kolozsvári működése alatt kiépített szálakat elvágta a háború kitörése, amely sok őszinte és szép egyéni kultúrbarátságban élő kutatót hosszú évekre, sokszor örökre egymástól eltávolított. Az ú. n. békekötések után is a volt központi hatalmak tagjait csak lassacskán vették fel újból a nemzetközi tudományos egyesületek. A mi egyetemünk helyzetét e tekintetben is szerfölött megnehezítette a száműzetése. Egy ellenséges világgal körülvéve, tudományos eszközökkel szűkösen ellátva, segélyforrások nélkül, a veszteségek felett borongó kedéllyel, a mindennapiságokért folytatott hajszában senki sem várhatta egyetemünkötől, hogy kettészakadt külföldi tudományos összeköttetéseit azonnal szedgedi letelepülése után felvegye. Az azóta eltelt tíz esztendő azonban — bár egyetemünket értékes tanárai hosszú sorának időelőtti és tragikus elvesztése igen fájdalmasan érintette — mégis elegendő volt arra, hogy az intézeteinkben föllevenedő tudományos élet a maga külföldi összeköttetéseit helyreállítsa, sőt a múlthoz képest még jelentékenyen fokozza is.

Midőn ezeknek a külföldi kapcsolatoknak rövid ismertetésére vállalkozom, úgy érzem, meg kell elégednem azzal, hogy csak néhány összesítő adattal szolgáljak, bár jól tudom, hogy a számok ilyen értékek megállapításánál nem mondanak eleget. A dolgozatok, könyvek belső tartalmi értéke, az egyes személynévi kapcsolatok jelentősége igen különböző lehet. A négy fakultásra vonatkozó anyag részletes kritikai méltatására azonban akkor sem vállalkozhatnám, ha a rendelkezésemre álló idő ezt megengedné, mert egy ilyen feladat teljesítése képességeimet különben is meghaladná. Helyénvalónak láttam azt is, hogy nevek említése nélkül foglaljam össze a rendelkezésemre álló adatokat.

*

A nyers adatok a következők:

Egyetemünk tanári kara és tudományos személyzete az 1922/23. tanévvel kezdődő 8 év alatt, eltekintve a népszerű ismertető és a szakosztályi előadások tekintélyes számától, összesen 2533 kisebb-nagyobb önálló tanulmányt közölt nyomtatásban; a közlemények nagyobb része idegen nyelvű folyóiratokban, német,

francia, angol, olasz, spanyol és japán nyelven jelent meg. A magyar nyelvű közlemények jelentékenyebb része referátumok révén szintén belekerült a világ-irodalomba. Ha valaki tudja azt, hogy ezek között vannak olyanok is, melyekben a szerzők egy-két, sőt több év alatt összegyűjtött adataikat közölték néhány nyomtatott oldalon, akkor meg tudja közelíteni képzeletével annak a munkának nagyságát, melyet egyetemünk közvetlenül, vagy közvetve a tudomány nemzetközi fórumai elé tárt ebben a harmadfélezer dolgozatban. Tankönyveink közül kettő német, egy angol és egy japán fordításban is megjelent, illetőleg van megjelenőben.

Egyetemünk tanári kara és tudományos személyzete Németországban 18, Ausztriában 6, Svájcban 4, Olaszországban 6, Franciaországban 5, Spanyolországban 2, Hollandiában 4, Belgiumban 2, Angliában 4, Svédországban 7, Norvégiában 1, Dániában 1, Lengyelországban 6, Litvániában 1, Finnországban 2, Lettországban 1; Oroszországban 5, Japánban 2, az Északamerikai Egyesült Államokban 7, Kanadában 2, Délamerikában, Ausztráliában, Egyiptomban és Sziámban 1—1 egyetemmel, illetőleg tudományos intézettel állott és áll közvetlen tudományos összeköttetésben.

Tanári karunk tagjai meghívásra több előadást tartottak német, francia, olasz, amerikai, japán, kínai és indiai egyetemeken. Gyűjteményeink 41 külföldi egyetemi intézettel állanak csereviszonyban. Archaeológiai intézetünk kiadványai megküldéséért 67 külföldi intézet kiadványait kapja cserébe. Növénytan intézetünk az általa kiadott folyóiratért 112 külföldi folyóiratot kap díjtalanul. Franciayelvű értekezéseket csak egyetemünk ad ki hazánkban *Études Françaises* címmel. Az *Acta Scientiarum* és a kórbonctani, valamint más intézetek által rendszerezített szeparatumcsere révén szintén számos egyetemmel tartunk fenn összeköttetést.

35 német, osztrák, francia, angol, amerikai és finn folyóiratnak vannak rendes munkatársai egyetemünkön és még sokkal több külföldi lap számára dolgoznak egyetemünk tanárai és tanársegédei, mint alkalmi referensek.

Az utolsó 7 év alatt 52 külföldön tartott nemzetközi kongresszuson szerepeltek egyetemünk tanárai, részben önálló munkák bemutatásával, részint felkérésre összeállított elaboratumok előadásával. Némelyik kongresszuson egy időben több tagja is szerepelt egyetemünknek. 59 külföldi — osztrák, német, francia, holland, angol, amerikai, lengyel és finn — tudományos társulatnak vannak egyetemünkön rendes, vagy levelező tagjai. Igen sokan közülünk hosszú éveket töltöttek külföldön. Egyikünk 11 évi külföldi tartózkodás után tért nemrégiben vissza. Az így szerzett tudományos kapcsolatok egymagukban olyan számosak, hogy azok felsorolása igen messzire vezetne.

Belekapcsolódtunk a Népszövetség társadalomtudományi és egészségügyi mozgalmaiba. A nemzetközi jog tanárát egyetemünkről meghívta nemrégiben a Népszövetség szervezeteinek közelebbi tanulmányozására.

Ezeket a visszaállított és továbbépített, illetőleg újonnan szerzett külföldi összeköttetéseket eddig nem igen használhatta fel senki sem egyetemünkön arra, hogy külföldi szakembereket ide meghívjon, mert a szerény átmeneti viszonyok között meghúzódo intézetek nem lehettek alkalmasak arra, hogy az elkényeztetett szemű idegeneknek megmutassuk. Kivételt e tekintetben csak kiváló matematikusaink tehettek, kiknél az intézet jelentősége kisebb, mint más szak művelőinél. A vilnai egyetem tanácsának, a krakkói egyetem tanárainak és hallgatóinak látogatása ritka kivételeket képeztek és egyik következményeképp tekinthetjük annak a félszázados együttműködésnek, mely a lengyel és magyar törté-

netírók között a közös történelmi emlékek, különösen pedig a Báthory Istvánra, a nagy erdélyi fejedelemre és lengyel királyra vonatkozó adatok felkutatása érdekében kialakult.

Most, hogy az állam és a város közös áldozatkészségével az új egyetemi klinikák és intézetek, néhány kivételével, felépültek és a modern követelményeknek megfelelő berendezésük részben már megtörtént, illetve a közeljövőben várható, a külföldi szakemberek látogatását is örömmel fogadhatjuk és a velük való tudományos összeköttetéseinket kimélyíthetjük. Hogy ez a remény alapos, mutatja az, hogy már az első félév alatt, mely azóta eltelt, hogy új klinikáink felépültek és bennük a munka megkezdődött, ismételtén volt alkalmunk külföldi szakemberek látogatását fogadni. Kieli szülészstanár, berlini sebészstanár, francia és olasz tüdő-szakorvosok tiszteltek meg bennünket, kik részben előadásokat tartani jöttek, részben az itt végzett műtéteket akarták megtekinteni és például az itt járt francia és olasz orvosok hosszabb cikkekben emlékeztek meg az itten látott mellkasi műtétekről.

Az új egyetemi intézetek tehát nemcsak a tanítás számára jelentenek végleges otthonokat, nemcsak a hallgatóság intenzívebb gyakorlati kiképzésének lehetőségeit fokozzák, nemcsak a kutató munkának előmozdítását jelentik, hanem a kultúrkapcsolatok továbbfejlesztését is elősegítik, egyetemünk értékének nemzetközi viszonylatban való emelését is szolgálják.

A Rockefeller-Alapítvány eddig már 17 kötetre terjedő munkában ismertette — a világ legkülönbözőbb részéből és így hazánkból is — azokat az új, vagy újonnan átrendezett intézeteket, melyeket alkalmasaknak talált arra, hogy egy, vagy más tekintetben a többi hasonló intézményeknek mintaképül szolgáljanak. Új intézeteink birtokában mi is számíthatunk arra, hogy valamelyik új intézetünknek ismertetésére sor kerül.

Ezek a kiadványok különösen alkalmasak arra, hogy láthassuk mennyire általános az alkotási vágy ezen a téren és a tudományos törekvések előmozdítása érdekében mi minden történik világszerte. A győztes oldalon építenek azért, mert valami olyasfélével állítják magukat, hogy az ő győzelmükkel egyszersmind az emeri művelődésének is egy új korszaka kezdődött. A túlságosan megnövekedett kicsinyek építenek azért, hogy rohamosan pótolják az eddig mulasztottakat. A légyőzöttek pedig kénytelenek velük lépést tartani, hogy a vereség hatása ne mutakozzék szellemiekben is.

*

Kétségtelenül az európai helyzet világos áttekintése érlelte meg a mi kultuszminiszterünkben az elhatározást, a magyar kultúrtörekvések fokozott jelentőségébe vetett rendíthetetlen hite adott neki erőt és bátorságot ahhoz, hogy a menekült F. J. Tudományegyetemnek méltó kereteket adjon ebben az ősi alföldi városban. Amikor gróf Klebelsberg Kunó vk. miniszter a kor szellemét biztosan felismerve, ennek a célnak érdekében az állam és Szeged sz. kir. város együttműködését megteremtette, akkor az ő szemei előtt bizonyára első sorban azok az új intézetsorok, hatalmas épülettömbök állottak, melyek a nagy világegés óta nem a távol nyugaton, hanem az általunk jól ismert közelségben, Zágrábban, Belgrádban, Prágában és legújabbban Pozsonyban épültek. Ha valaki ezeknek az ismertetését megtekintheti, könnyen meggyőződik arról, hogy a mi szegedi építkezéseink sem nem túlméretezettek, sem nem luxus-jelle-

g ü e k. Ami alkotás itten történt, az a szükség, a célszerűség és a korszerűség jegyében történt. Nem a szerény magam feladata, hogy a jelen rövid előadásban kimerítően méltassam egyetemépítő miniszterünknek nagy és elévülhetetlen érdemeit, e kijelentésekkel inkább csak alkalmat keresek arra, hogy mélységes hálnaknak és köszönetünknek adjak kifejezést azok nevében, akiket az eddig lezajlott építkezési periódus új intézetekhez juttatott. Mi elsősorban érezzük azt, hogy ha kultuszminiszterünk a megcsonkított, kifosztott és jóvátétellel sújtott hazában ilyen és sok más hasonló nagy nemzeti értékkel bíró alkotást tudott véghezvinni, mennyire szép még elképzelni is, hogy mi mindent alkotott volna ő az ő nagy ismeretkörével, ízlésével, munkabíráásával, szervezőképességével és a magyar kultúra iránti szeretettel átitatott lelkével, ha a nagy, az erős és boldog Magyarországnak a kultuszminisztere lehetett volna és hány maradandó alkotás fűződne nevéhez, ha valamikor a régi, az integer Magyarország minisztere lehetne.

Nem kevesebb hálát érzünk Szeged sz. kir. város vezetősége és nemes áldozatkész társadalma iránt azért, hogy az Erdélyből menekült kultúrintézmény megmentését biztosította. Ha ellenértékeket keresünk, a város értékes hozzájárulásának materiális ellenértékéül vehetjük talán, hogy fiainak-lányainak fel-sőbbfokú oktatása lényegesen jutányosabbá vált és morális ellenértéknek számíthatjuk azt, hogy nemcsak az említett harminchétezer dolgo-zatnak a címe foglalja magába Szeged nevét, hanem azt is, hogy akármilyen vonatkozásban is szerepel egyetemünk idehaza, vagy a külföldön, a helyzetből adódó természetes dolognak kell te-kintenünk, hogy ezáltal Szeged város híre-neve nagyobbodik és így mindinkább belekerül a nemzetközi tudományos világ érdeklődése körébe. Ha igaz az, hogy a Rockefeller-Alapítvány itten járt elnöke kijelentette előttünk, hogy ritkán fordult elő az emberiség kultúrájának történetében az, hogy egy város anyagi erejéhez képest egyszerre ilyen nagy áldozatokat hozott azért, hogy egyeteme legyen, akkor sem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy Szeged város vezetőségének ezt a kultúrtörténeti cselekedetét csak rendre-rendre igazolja az idő az egész városi társadalom szemében, mert Szeged város társadalmának szélesebb rétegei csak rendre-rendre fognak ráeszmélni arra, hogy mi mindent is jelent: önálló szellemi életet élők nagy autonóm társaságának tudományegyete-mét a falai között tudni és mit jelent az tulajdonképpen *egyetemi városnak* lenni. Mint minden földi kincsnek, az egyetemnek is értékét azok tudják igazán felmérni, akik megtanulták: mit jelent azt elveszíteni. Szeged város leg-egyszerűbb polgára is megértéssel fogadhatja ezt a kijelentést, ha egy valaki mondja azt azok közül, akiknek az ő erdélyi lelkük érthető különös nagy fájdalom-mával kellett végig élniök, hogyan koptatta le Trianon a F. J. Tudományegyetem neve elől a „kolozsvári“ jelzőt.

Mi vagyunk azonban egyszersmind azok is, akik az egyetemünk meg-mentéséért hozott áldozatokat és az elért nagyszerű eredményeket mindenkinél jobban becsülni tudjuk. Mi, a menekültek, az ide származottak tudjuk, hogy kevesen voltak közülünk, akik száműzött egyetemünknek ilyen méltó elhelyezését már tíz év leforgása után remélték volna. Mi vagyunk azok, akik azt is nagyon jól tudjuk, hogy ellenségeink távolról sem ezt a sorsot szánták nekünk. Erről mi egészen bizonyosak vagyunk. Lehetetlen épen ezért a mi számunkra, amint az alkotó áldozatos munkának ezeket a nagy eredményeit látjuk, hogy ne jusson eszünkbe az az idő, mikor a romlás tetőfoka után elindult a magyar

megújhódás a maga útjain. Emlékezetünkbe idéződnek azok a napok, mikor az erdélyi éjszaka sötétjében előbb csak suttogva járt szájról-szájra a hír, majd hiteles formában került nyilvánosságra, hogy a meg nem szállott területeken az isteni elrendelés egy férfiút állított az élre, kinek erős kezére, hívatott vezető egyéniségére nyugodtan bízhatja rá a nemzet magát, az ő irányítása mellett a rend és fegyelem rohamosan helyre áll, megindul a termelő munka, a megtántorodott nemzeti szellem újra urrá lett máris mindenütt és már-már piroslik a magyar hajnal . . . Ekkor olvastam egy idegen újságban, hogy milyen javíthatatlanok ezek a magyarok, mennyire nem látják tisztán a helyzetet, nem látják: mi történt és mi fog történni a közel jövőben? . . . Még a katonai erények viszszerátéréséről, nagyobb nemzeti hadsereg szervezéséről is beszélnek. Ez mind csak önáltatás, — mondta a cikkíró, — ez csak a szokásos magyar hetykeség (*fanfaronnade habituelle hongroise*). Magyarország kicsi lesz és veszélytelen, annyi jóvátételt kell fizetnie javakban és pénzben, hogy gazdaságilag nem fog talpraállani soha, hadseregét, kultúrintézményeit nem tudja fenntartani és egészen jelentéktelenné válik. Hogy cikkírónk szavait használjam: mindenünket elveszik, csak a szemünket hagyják meg, hogy a romokat lássuk és felettük sírni tudjunk.

*

A történelem megörökíti a magyar újjászervezkedés hiteles adatait, megörökíti azok neveit és érdemeit, akik a magyar megújhódás munkáját az elfogulatlan világ őszinte csodálatára eleddig végezték és egy fényes lapon a Szege-den újjászületett F. J. Tudományegyetem történetét is olvasni lehet majd. Mi azonban, a legközvetlenebbül érdekelték, akiknek lelkében ezek az élmények még ma is elevenen hatnak, a magunk részéről úgy érezzük, hogy akkor leszünk magunkhoz méltók és akkor felelünk illően a mi cikkírónknak, ha most se leszünk hangosak-hetykék, amikor a magyar újra valami monumentálisat alkotott. Acélosodott lélekkel, de el nem bizakodottan, minden józan kritikát viselve foglaljuk el az új munkahelyeket, dolgozunk tovább lankadatlanul, a munkánkat napról-napra hozzáadjuk a jövőt formáló erőkhöz és arra gondolunk buzgón, szüntelen, hogy legyen egyszer a magyarnak igazi nagy ünnepe!

(Szeged, 1930. okt. 24.)

Jeney Endre.

AMERIKAI FALUVEZETÉS, MAGYAR TANYAKÉRDÉS.

Abból az alkalomból, hogy az újságok az amerikai farmok éhséglázadásáról közölnek híreket, aktuálisnak látjuk az alábbi cikk közlését. Uglátszik nemcsak a magyar tanyavilág jutott válságba . . . Szerk.

Amerika legifjabb és egyúttal egyik legalaposabb tudományágának a *rural sociology*-nak sokat vitatott és sok oldalról és szemszögből megtárgyalt fejezete, a falu organizációja és vele kapcsolatban a faluvezetés szervezése. Az Amerikai Egyesült Államokban a falupolitikai probléma tulajdonképpen a farmközpontok kérdésében centralizálódik, ami körülbelül megfelel a mi *tanyaközpont*-jaink kérdésének, természetesen sok lényegbevágó különbséggel. A farmok alakja, — legtöbbje csak az utóbbi száz év alatt fejlődött ki — rendszeren szabályos négyszög, vagy téglalap, ami egyrészt annak a tudatos farmtelepítő politikának a következménye, amely az Egyesült Államok úgynevezett hőskorszakában, a